

Heidi Espo

**ELÄINAVUSTEISEN TOIMINNAN
MERKITYS
MANNAKOTIEN ASUKKAILLE**

Opinnäytetyö

2017



**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä Heidi Espo	Tutkinto Sosionomi (AMK)	Aika Toukokuu 2017
Opinnäytetyön nimi Eläinavusteisen toiminnan merkitys Mannakotien asukkaille		38 sivua 1 liitesivua
Toimeksiantaja Manna ry		
Ohjaaja Lehtori Eija Vikman		
Tiivistelmä <p>Eläinavusteiset interventiot ja -työskentelymenetelmät ovat yleistymässä Suomessa ja ne voivat tarjota uusia ja erilaisia mahdollisuuksia työskenneltäessä sosiaalialalla. Tämän tutkimuksen tarkoitus oli tutkia käytössä olevan eläinavusteisen toiminnan merkitystä yksityisen vanhusten palveluasumisyksikön asukkaille. Eläinavusteiset menetelmät ovat monipuolisia ja sopivat käytettäviksi kaiken ikäisten ihmisten kanssa, mutta tässä tutkimuksessa keskityttiin erityisesti vanhuksiin ja muistisairaisiin.</p> <p>Tutkimuksen teoretieto eläinavusteisesta toiminnasta perustuu kirjalliseen materiaaliin ja alan toimijayhdistysten ja yrittäjien internetsivuillaan jakamaan tietoon. Tutkimusaineiston hankinnassa käytettiin menetelminä haastattelua ja havainnointia. Aineisto muodostui yksikön asukkaiden ja työntekijöiden haastatteluista sekä asukkaiden havainnoinnista eläinavusteisen toiminnan aikana. Asukkaiden haastatteluissa kartoitettiin, onko eläinavusteinen toiminta heille merkityksellistä. Työntekijöiden haastatteluilla oli tarkoitus selvittää heidän näkemyksiään eläinavusteisesta toiminnasta sekä siitä, mitä eläinavusteisella toiminnalla olisi mahdollista saavuttaa. Haastattelujen ja Mannakodeissa vierailujen myötä selvitettiin myös sitä, miten eläinavusteinen toiminta näkyy Mannakotien arjessa.</p> <p>Tämän tutkimuksen kautta tilaaja saa tietoa eläinavusteisen toiminnan merkityksellisyydestä. Eläinavusteinen toiminta koettiin merkityksellisenä sekä asukkaiden, että työntekijöiden puolesta. Eläinavusteinen toiminta näkyy vanhusten palveluasumisyksikön arjessa kotieläinten, kissan ja koiran muodossa jatkuvasti. Kesällä eläimet ja luonto muutenkin ovat helpommin asukkaiden saatavilla, sillä esimerkiksi liikkuminen on helpompaa ja turvallisempaa. Muun muassa eläinlasten kehityksen seuraamisen asukkaat mainitsivat erityisen mielekkäänä.</p>		
Asiasanat Eläinavusteisuus, Green Care, muistisairaus, vanhustyö		

Author	Degree	Time
Heidi Espo	Bachelor of Social Services	May 2017
Thesis Title		
Significance of Animal-Assisted Activities for the Residents of Mannakoti Retirement Home.		38 pages 1 page of appendices
Commissioned by		
Manna ry		
Supervisor		
Eija Vikman, Senior Lecturer		
Abstract		
<p>Animal-assisted interventions and animal-assisted activities are becoming common in social services in Finland and they can provide new and different possibilities in the work of social services. The objective of the thesis was to study the significance of animal-assisted activities in use for the residents of a private old people's care home. Animal-assisted methods are versatile and can be used with people from all age-groups, but this thesis concentrated especially on the usage of animal-assisted activities among memory disordered elderly people living in a private retirement home.</p> <p>The theory of the study is based on literature, earlier studies and information on internet sites of the associations working with animal-assisted methods and entrepreneurs using animal-assisted methods in their work. Interview and observation were used as methods in the acquisition of the research material. The material consisted of the residents and workers of the unit interviews and the resident's observation, during the animal-assisted activities. In the resident's interviews the significance of animal-assisted activities to the residents was surveyed. The interviews of the employees aimed to study their views on animal-assisted activities and what they found might be possible to reach by the animal-assisted activities. Visits and interviews were also used to define how the animal-assisted methods are visible in daily routines of Mannakoti.</p> <p>Through this study, the commissioner gains information about the significance of the animal-assisted activities. The animal-assisted were found significant by both the residents and the employees. The animal-assisted activities are continuously visible in the daily routines the old persons' private retirement home in the form of the domestic animals, cat and dog. In the summer, the animals and nature are also otherwise more easily accessible to the residents because for example the moving is easier and safer. The residents mentioned that the observing the animal children's development is especially meaningful.</p>		
Keywords		
Animal-assisted methods, Green Care, memory disorder, the elderly,		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	VANHUKSET JA HYVINVOINTI.....	7
2.1	Vanhuus	7
2.2	Hyvinvointi ja elämänlaatu	8
2.3	Muistihäiriöt ja -sairaudet.....	9
3	PALVELUJÄRJESTELMÄ	10
3.1	Palvelutarpeen arviointi	10
3.2	Palveluseteli.....	11
3.3	Asumispalvelut.....	12
4	ELÄIMET SOSIAALITYÖN TUKENA.....	14
4.1	Green Care.....	15
4.2	Eläimet ennen ja nyt	16
4.3	Eläinavusteinen työskentely	17
4.3.1	Eläinavusteinen toiminta	18
4.3.2	Eläinavusteinen terapia	19
4.4	Eläinten vaikutukset.....	20
4.5	Eläinavusteisen työskentelyn estäviä tekijöitä	21
5	TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TOTEUTUS	22
5.1	Tutkimusympäristö.....	22
5.2	Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen näkökulma.....	23
5.3	Tutkimusmenetelmä ja aineiston hankinta.....	23
5.3.1	Haastattelu	24
5.3.2	Havainnointi	25
5.4	Eettisyys	26
5.5	Tutkimuksen toteutus.....	27
6	AINEISTON ANALYYSI JA TUTKIMUSTULOKSET.....	28
6.1	Asukkaiden haastattelujen ja havainnoinnin tulokset.....	28

6.2	Työntekijöiden haastattelujen tulokset	31
6.3	Tutkimuksen luotettavuus	32
6.4	Johtopäätökset	33
7	POHDINTA	34
	LÄHTEET	36
	LIITTEET	

Liite 1. Haastattelu -ja havainnointilupa

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee eläinavusteista toimintaa ja sen hyödyntämistä sosiaalialalla. Luonnolla ja eläimillä on aina ollut suuri merkitys omassa elämässäni, ja olin toivonut löytäväni eläimiin tai luontoon liittyvän opinnäytetyön aiheen. Tilaajayritys oli vastaus toiveeseeni ja Green Care -toiminnasta olisi opinnäytetyön aiheita löytynyt yrityksestä enemmänkin. Opinnäytetyön käsiteltävyyden hallitsemiseksi päätettiin rajata tämä työ käsittelemään nimenomaan eläinavusteista toimintaa.

Opinnäytetyön tutkimusympäristö on kolmannen sektorin palvelujärjestö, joka tarjoaa tehostetun palveluasumisen ja dementia-asumisen palveluja ikääntyneille, iäkkäille ja muistisairaille. Yrityksen vieressä on toiminnan alusta asti toiminut kotieläinpiha, ja eläintoiminnan tuominen asukkaiden elämään on näin ollen ollut helppoa. Yrityksen tilat sijaitsevat maaseudulla, ja luonto on asukkaiden lähellä.

Tehdessäni tiedonhankintaa opinnäytetyötäni varten totesin, että menetelmien suosio on noussut Suomessa merkittävästi vasta viime vuosien aikana. Tämän saattoi todeta jo siitä, ettei kirjallista materiaalia ole juurikaan tuotettu ennen 2010-lukua. Teoreettista tietoa on näin ollen hankittu tuoreesta ja ajankohtaisesta alan kirjallisesta aineistosta. Ulkomailla näiden menetelmien tehokkuus on havaittu ja hyödynnetty jo aikaisemmin. Esimerkiksi eläinavusteisesta työskentelystä (Animal-Assisted Interventions) on tehty useita tutkimuksia ja saatu hyviä tuloksia muun muassa eläinavusteisen toiminnan vaikutuksista muistisairaille (Filan & Llewellyn-Jones 2006).

Varsinaisen tutkimusaineiston hankinnassa käytin menetelminä haastattelua ja asukkaiden havainnointia eläinavusteisen toiminnassa. Tutkimuskysymyksilläni hain vastauksia siihen, miten vanhusten palveluasumisyksikön asukkaat kokevat eläinavusteisen toiminnan sekä miten eläinavusteinen toiminta toteutuu Mannakotien arjessa. Lisäksi pyrin selvittämään haastattelun avulla, millaisia vaikutuksia eläinavusteisella toiminnalla olisi mahdollista saada aikaan työntekijöiden näkökulmasta.

Tarkastelen opinnäytetyössäni vanhuutta ja vanhenemisen vaikutuksia hyvinvointiin ja sen kokemiseen. Täydennän tutkimukseen liittyvää teoriaosuutta perehtymällä palvelujärjestelmän niihin osiin, jotka liittyvät ikääntymiseen ja

palveluasumiseen. Tutustun muistihäiriöiden diagnosointiin liittyviin menetelmiin sekä pintapuolisesti yleisimpiin muistisairauksiin, sillä Mannakodeissa hyvin monilla asukkaista on muistihäiriötä tai muistisairaus. Kuvaan opinnäyte-työssäni eläinavusteisen työskentelyn monipuolisuutta sosiaalialalla ja avaan eläinavusteiseen työskentelyyn liittyviä termejä. Tutustun myös eläinavusteisen työskentelyn estäviin seikkoihin.

2 VANHUKSET JA HYVINVOINTI

2.1 Vanhuus

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista (2012/980) määrittelee ikääntyneen henkilöksi, joka on oikeutettu vanhuuseläkkeeseen. Iäkkäällä puolestaan tarkoitetaan henkilöä, jonka fyysinen, kognitiivinen, psyykinen tai sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt korkean iän myötä alkaneiden, lisääntyneiden tai pahentuneiden sairauksien tai vammojen vuoksi taikka korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen johdosta. (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista 28.12.2012/980.)

Suomi on yksi Euroopan ikääntyneimmistä maista, sillä eliniän odote kasvaa jatkuvasti syntyvyyden samalla laskiessa (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 20.1.2017). Yli 75-vuotiaidenkin keskuudessa eliniän odote on pitenemässä, ikääntymiseen liittyvän sairastavuuden on havaittu vähenevän ja fyysinen toimintakyky paranee psyykkisen kuormittuneisuuden samalla vähentyessä. Ihmiset elävät yhä pidempään, eikä eläkeiän saavuttaminen enää nykyisin tarkoita vanhuuden alkamista.

Vanhuuden sijaan nykyisin puhutaan kolmannesta ja neljännestä iästä. Kolmas ikä tarkoittaa eläkkeelle siirtymisen jälkeisiä toiminnallisia vuosia (Kivelä 2012, 13) ja nykyisin ihmiset ovatkin tässä vaiheessa elämänsä aktiivisia toimijoita, eikä terveyden kanssa ole juurikaan ongelmia. Neljäs ikä tuo tullessaan lisääntyvää hoitoa ja huolenpitoa, mutta tuen ja virikkeiden avulla aktiivisuus voi jatkua. (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 154.)

Vanheneminen tarkoittaa biologisesta näkökulmasta tarkasteltuna sitä, että solujen jakautuminen ja uudistuminen hidastuvat (Portin 2013, 114). Käytännössä nämä muutokset tarkoittavat sitä, että koko elimistö alkaa pikkuhiljaa rappeutua. Käytännössä nämä muutokset näkyvät esimerkiksi asennonhallinnan heikentymisenä, joka saattaa aiheuttaa vanhuksen kaatumisen. Luuston heikennyttyä vanhus on alttiimpi muun muassa luiden murtumille, joita esimerkiksi kaatumiset voivat aiheuttaa. Murtumien ja muiden vammojen paranemisprosessi kestää myös huomattavasti kauemmin solujen uusiutuessa hitaasti.

Vanheneminen vaikuttaa myös toimintakykyyn. Toimintakykyä arvioitaessa tarkastellaan yleensä sitä, miten ikääntynyt selviää päivittäisistä arjen toiminnoista. Osa vanhuksista pystyy elämään kotonaan riittävän toimintakykyisinä kuolemaansa asti, mutta monet vanhukset asuvat erilaisissa palvelukeskuksissa tai palveluasumisyksiköissä. Laitosympäristössäkin toimintakyvyn ylläpitoon kiinnitetään huomiota vanhuksen voimavarojen mukaan ja tällaiseen toimintaan voidaan käyttää erilaisia menetelmiä, joista eläin- ja luontoavusteiset menetelmät ovat keskiössä tässä tutkimuksessa.

2.2 Hyvinvointi ja elämänlaatu

Tarkastelen tässä luvussa sekä hyvinvointia että elämänlaatua, sillä ne liittyvät kiinteästi toisiinsa. Kaiken ikäiset ihmiset toivovat itselleen hyvää elämää. Hyvää elämää ei tosin voida tarkasti määritellä, sillä hyvän elämän kokemus on subjektiivinen. Myös elämän mielekkyys voi olla yksi kriteereistä hyvinvointia arvioitaessa. Hyvinvointi liittyy varsin oleellisesti hyvän elämän kokemukseen ja siksi ikääntyneiden ja vanhusten hyvinvointiin ja toimintakyvyn ylläpitämiseen on alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota. Toimintakyvyllä tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että ihminen pystyy selviytymään merkityksellisistä arjen toiminnoista itseään tyydyttävällä tavalla (Sarvimäki & Heimonen 2010, 20).

Kokonaisvaltainen hyvinvointi koostuu fyysisen ja henkisen hyvinvoinnin osaluista, mutta Räsänen (2011) mukaan ikääntyneelle tärkein hyvinvoinnin tekijä hänen aito arvostamisensa (Räsänen 2011, 68). Ikääntyneen hyvinvointia lisääviä tekijöitä ovat hyvä ja turvallinen asuminen, uskonto, ihmissuhteet, perhe, oikea-aikainen hoiva ja henkisen jaksamisen tuki. Hyvinvointia vähentävät sen sijaan hoidon ja hoivan puute, mielenterveysongelmat, yksinäisyys,

päihteet ja kaltoin kohtelu. Myös ikääntyneen tulotasolla voi olla suora yhteys hyvinvointiin. Vaikutus voi näkyä ravitsemuksen, asumistason, vaatetuksen tai esimerkiksi sosiaalisen osallistumisen kautta. (Räsänen 2011, 68.)

Perheellä on suuri merkitys ihmisten hyvinvoinnille. Perheen koostumus on vaihdellut vuosien saatossa, mutta perheen ja perhesuhteiden merkitys on pitänyt pintansa (Jokinen 2013, 73). Perhe onkin nostettu ei-aineellisen hyvinvoinnin, kuten turvallisuuden, arvostetuksi tulemisen ja luottamuksen tärkeimmäksi lähteeksi. Elämänlaadun kokemus vaihtelee ihmisen elämänkaaren ja elämäntilanteiden mukaan.

Hyvin monille terveys on yksi tärkeimmistä laatuksista. Ikääntynyt joutuu kuitenkin luopuman tästä kriteeristä ainakin jossain määrin ja silloin korostuvat läheisten merkitys, turvallisuus, erilaiset palvelut ja niiden saatavuus. (Eloranta & Punkanen 2008, 33.) Sarvimäen ja Stenbock-Hultin (2000) elämänlaadunlaadun tarkoituksellisuuden ja mielekkyyden kokeminen ovat osa elämänlaatua. Elämän tarkoituksellisuuden, mielekkyyden ja merkityksellisyyden kokeminen liittyvät elämän prosessiin ja ne vaihtelevat elämäntilanteen mukaan. Esimerkiksi läheisen menettäminen voi muuttaa elämän mielekkyyden kokemusta joksikin aikaa, mutta yleensä tila muuttuu ja palautuu ajan kuluessa (Sarvimäki 2015, 13).

2.3 Muistihäiriöt ja -sairaudet

Vuonna 2016 Suomessa oli arviolta 193 000 muistisairasta. Vuosittain diagnosoidaan noin 14 500 uutta sairastunutta, mutta merkittävä osa muistisairauksista jää diagnosoimatta (Muistiliitto 2016). Muistihäiriöt ovat tyypillisiä erityisesti iäkkäillä henkilöillä, ja Mannakodissa suurella osalla asukkaista on diagnosoitu muistisairaus. Muistihäiriöitä voivat aiheuttaa ikääntymisen lisäksi esimerkiksi masennus, stressi, sopimaton lääkitys, yleiskuntoa alentava sairaus ja erilaiset tunnetilat kuten pelko ja suru (Eloranta & Punkanen 2008, 123). Kaikki muistihäiriöt eivät ole kuitenkaan eteneviä eli dementiaan johtavia.

Muistihäiriötutkimus voidaan käynnistää muistihoitajan tai sairaanhoitajan tekemällä testillä. Kehotus muistitestiin osallistumisesta tulee hyvin usein omaisilta, jotka huolestuvat unohtelusta tai tavaroiden hukkaamisesta. Yleisimmin käytetään MMSE-muistitestiä (Mini-Mental State Examination), jossa on 30

kysymystä orientaatiosta, muistista, päättelystä ja hahmotuksesta. Yli 55-vuotiaiden kohdalla ensisijainen testi on kuitenkin tarkempi CERAD, joka on kehitetty erityisesti Alzheimerin taudin varhaiseen toteamiseen. (Juva 2016.) Testin tulokset perusteella voidaan käynnistää tutkimukset, jossa lääkäri pyrkii haastattelun perusteella selvittämään muistihäiriön laajuuden. Mikäli tilanne edellyttää, tehdään lisätutkimuksia ja pyritään selvittämään, onko kysymyksessä muistisairaus.

Etenevät muistisairaudet rappeuttavat aivoja ja heikentävät laaja-alaisesti toimintakykyä. Edetessään etenevät muistisairaudet johtavat dementiaoireyhtymään. Dementia-oireyhtymään liittyy muistihäiriöiden lisäksi yleensä kielellisiä häiriöitä, tunnistamisen vaikeutta, monimutkaisten älyllisten toimintojen heikkenemistä ja kätevyyden heikkenemistä. Yleisimmät etenevät muistisairaudet ovat Alzheimerin tauti ja verisuoniperäinen muistisairaus. (Muistiliitto 2013.)

3 PALVELUJÄRJESTELMÄ

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa ikääntyneen väestön palvelujen kehittämisestä, valmistelee lainsäädännön ja ohjaa uudistusten toteuttamista. Kunnilla puolestaan on järjestämisvastuu iäkkäiden ihmisten tarvitsemista palveluista. Sosiaali- ja terveysministeriö on laatinut yhteistyössä Kuntaliiton kanssa erityisen laatusuosituksen (Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi), jonka tavoite on turvata hyvä ikääntyminen ja vaikuttavat palvelut niitä tarvitseville. (Iäkkäiden palvelut.)

3.1 Palvelutarpeen arviointi

Palvelutarpeen arviointi tehdään henkilölle, jonka fyysinen, psyykinen, kognitiivinen tai sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt iän myötä. Kunnissa palvelutarpeen arviointia tekevät yleensä palveluohjaajat ja asiakasvastaavat. Asiakkaan kanssa sovitaan kotikäynti, jossa paikalla on usein myös asiakkaan läheisiä.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen mukaan hyvät ja toimivat vanhuspalvelut ovat asiakaslähtöisiä ja mahdollistavat asiakkaan osallisuuden. Vanhuspalve-

luiden on tarkoitus myös toimia ennaltaehkäisevästi ja panostaa kuntoutukseen ja toimintakyvyn ylläpitämiseen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016.) Hyvien ja toimivien vanhuspalveluiden aikaansaaminen edellyttää eri toimijoiden yhteistyötä ja palveluiden tulee lisäksi perustua palvelutarpeiden arviointiin.

Palvelutarpeiden arvioinnista määrätään sosiaalihuoltolaissa (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301). Sosiaalihuoltolain mukaan kunnan sosiaalihuollon palveluksessa olevan henkilön tulee viipymättä huolehtia siitä, että mahdollisesti kiireellisen avun tarpeessa olevan ikääntyneen tilanne arvioidaan välittömästi. Palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemän arkipäivän kuluessa yhteydenotosta, mikäli asiakas on yli 75-vuotias tai hän saa vammaisetuuksista annetun lain (570/2007) 9. §:n 3. momentin 3. kohdan mukaista ylintä hoitotukea. (Sosiaalihuoltolaki 36. § 1.—2. mom.)

Laissa ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista (28.12.2012/980) eli niin kutsutussa vanhuspalvelulaissa käsitellään myös palvelutarpeen arviointia. Lain mukaan iäkkään palvelutarpeisiin tulee vastata siten, että palvelut tukevat iäkkään henkilön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä, itsenäistä suoriutumista ja osallisuutta. Sosiaali- ja terveystalvveluiden tulee lisäksi olla laadukkaita, henkilön tarpeisiin riittäviä sekä oikea-aikaisia. (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista 13. § 1.—2. mom.)

3.2 Palveluseteli

Koin tarpeelliseksi perehtyä tarkemmin tähän palvelumuotoon, sillä Mannakodit on kolmannen sektorin palveluntuottaja, jolta ostamiaan palveluja asiakkaan on mahdollista rahoittaa osittain kunnan myöntämällä palvelusetelillä.

Palvelusetelillä on tarkoitus edistää sosiaali- ja terveystalvveluiden käyttäjien valinnanvapautta ja mahdollisuuksia hankkia tarvitsemiaan palveluita yksityisiltä palvelujen tuottajilta. (Palveluseteli.) Palveluseteli on saajalleen veroton etuus, mikä edellyttää sitä, että palveluseteli on henkilökohtainen eikä sitä voida siirtää toiselle henkilölle. Palveluseteli myönnetään selkeästi määriteltuihin palveluihin, eikä se ole asiakkaalle maksettavaa rahaa, jonka käytön hän voisi itse määritellä. Palvelusetelillä tuotetusta palvelusta ei voi saada kotitalousvähennystä ja palvelu on arvonlisäveroton. (Sitra 2011, 8.)

Kunta voi halutessaan tarjota vanhukselle palveluseteliä, jonka vanhus mahdollisesti omaistensa avustamana hyväksyy tai hylkää. Palvelusetelin hyväksymisen myötä asiakas valitsee palveluntuottajarekisteristä sopivaksi katsomansa yksityisen yrityksen tai kolmannen sektorin palveluntuottajan, jonka kunta on hyväksynyt palveluseteliyrittäjäksi. Asiakas neuvottelee itse palveluntuottajan kanssa tarvitsemistaan palveluista. Kunta kattaa palvelusetelillä osan kustannuksista ja asiakas maksaa loput kustannuksista itse. (Hoppania ym. 2016, 166.)

Palvelusetelin arvo voi olla tasasuuruinen, tai se voi olla riippuvainen asiakkaan tuloista. Tulosidonnaisen palvelusetelin arvosta on annettava päätös asiakkaalle ja mikäli asiakas on tyytymätön päätökseen, hän voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen kunnan toimielimelle, joka vastaa tämän palvelun järjestämisestä kunnassa. Kunnan tulee määrätä palvelusetelin arvo siten, että se on asiakkaan kannalta kohtuullinen. Kohtuullisuutta arvioitaessa on otettava huomioon kustannukset, jotka aiheutuvat kunnalle vastaavan palvelun tuottamisesta omana tuotantona tai hankkimisesta ostopalveluna sekä asiakkaan maksettavaksi jäävä arvioitu omavastuuosuus. Palvelusetelin arvoa on korotettava, jos asiakkaan tai hänen perheensä toimeentulo tai asiakkaan lakisääteinen elatusvelvollisuus muutoin vaarantuu, tai se on tarpeen muut huollolliset näkökohdat huomioon ottaen. (Kunnat.net 2015.)

3.3 Asumispalvelut

Suomalainen yhteiskunta on kulkenut vanhustenhuollon näkökulmasta pitkän matkan. 1800-luvulla perheet asuivat yhdessä vanhempien sukupolvien kanssa, ja vanhuksista sekä vammaisista (eli vaivaisista) huolehdittiin perheen, suvun ja kyläyhteisön voimin. Teollistumisen myötä asumisjärjestelyt muuttuivat työläisten muuttaessa kaupunkeihin lähemmäs työpaikkojaan. Samalla vanhusten asema muuttui ja yhä useammat vanhuksat joutuivat niin kutsuttuihin vaivaistaloihin. (Hoppania ym. 2016, 41—44.)

Vasta 1930-luvun alkupuolella vastuu vaivaisten ja köyhäinhoidosta alkoi siirtyä julkiselle sektorille. Köyhäinhoidosta tuli sosiaalihuoltoa ja kunnallisiin vanhainkoteihin alkoi vähitellen muuttaa myös varakkaampia vanhuksia. Niin sanotut kunnalliskodit oli alun perin tarkoitettu vain köyhille, mutta 1950-luvun loppulla asukkaille määrättiin hoitomaksu, jota varattomien ei tarvinnut maksaa.

Aikuisten lasten lakisääteinen velvollisuus elättää vanhempiaan poistettiin vasta 1970-luvun alussa ja samaan aikaan alettiin kehittää verovaroin rahoitettuja palveluja kuten vanhainkoteja ja kotipalvelua. (Hoppania ym. 2016, 45—46.)

Asumispalvelut ovat sosiaalihuoltolain mukaisia sosiaalipalveluja, joiden järjestämisestä vastaa kunta. Asumispalvelut on tarkoitettu henkilöille, jotka syystä tai toisesta tarvitsevat tukea ja palveluja asumisensa järjestämiseen. Tavoitteena on, etteivät puutteelliset asumisolot aiheuta laitospalvelujen tarvetta. (Asumispalvelut ja asunnon muutostyöt.) Aavaan seuraavaksi termiä ”tehostettu palveluasuminen”, sillä Mannakodit ovat tehostetun palveluasumisen yksiköitä.

Tehostetussa palveluasumisessa asiakas saa peruspalveluja ja tukea, joita ilman hän ei selviäisi päivittäisistä toiminnoistaan. Henkilökunta on saatavilla ympäri vuorokauden. Monissa kunnissa vanhus siirretään kotipalvelun piiristä ympärivuorokautiseen tehostettuun palveluasumiseen, kun hänen arkeaan ei pystytä turvaamaan edes neljä-viisi kertaa päivässä toistuvilla kotipalvelukäynneillä. Oikeuden tähän palveluun saa lähtökohtaisesti silloin, kun henkilö on fyysisesti täysin riippuvainen muiden avusta tai kun muistisairaus on edennyt niin pitkälle, ettei henkilö pärjää ilman ympärivuorokautista hoivaa ja apua. (Hoppania ym. 2016, 164.)

Suomalaisessa palvelujärjestelmässä kuntien rooli ja vastuu ovat merkittäviä sosiaali- ja terveystalouden tuottamisessa. Kunnilla on rahoitus- ja järjestämisvastuu, mutta se voi valita, tuottaako palvelut itse vai ostaako palvelut yrityksiltä. Palveluasumista järjestävät kunnat, järjestöt ja yksityiset yritykset. Palveluasumisella tarkoitetaan palveluasunnossa järjestettävää asumista ja palveluja. Palveluihin sisältyvät asiakkaan tarpeen mukainen hoito ja huolenpito, toimintakykyä ylläpitävä ja edistävä toiminta, aterian-, vaatehuolto-, peseytymis- ja siivouspalvelut sekä osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut. Tehostetussa palveluasumisessa palveluja järjestetään asiakkaan tarpeen mukaisesti ympärivuorokautisesti. (Sosiaalihuoltolaki 21. § 4. mom.)

4 ELÄIMET SOSIAALITYÖN TUKENA

Ihmisten ja eläinten välinen yhteistyö ja yhteiselo on alkanut jo yli 50 000 vuotta sitten ja eläimiä on kesytetty kotieläimiksi jo lähes 15 000 vuotta sitten. Eläinten hyödyntäminen sosiaali- ja terveydenhuollossa ei sekään ole varsinaisesti uusi keksintö. Florence Nightingale huomasi jo 1800-luvulla, että pienet lemmikkieläimet auttoivat vähentämään potilaiden ahdistusta psykiatriassa hoitolaitoksissa. 1930-luvulla Sigmund Freud otti koiransa mukaan psykoterapiaistuntoihin huomattuaan koiran läsnäolon positiiviset vaikutukset asiakkaisiin. Freud uskoi myös koiran pystyvän ilmaisemaan asiakkaan jännittyneisyyden tilan sen perusteella, miten lähelle asiakasta koira hakeutui – mitä jännittyneempi asiakas, sen kauemmas koira hänestä jättäytyi. (Lorraine 2014, 1.)

Kahilaniemen (2016) mukaan vuorovaikutussuhde eläimen kanssa on yksi sosiaalisen käyttäytymisen muoto. Tutkitusti vuorovaikutussuhteella on myös positiivinen vaikutus muun muassa immuunijärjestelmän toimintaan ja kivun hallintaan. Eläimen ja ihmisen välinen yhteys lisää molempien oksitosiinin tuotantoa sekä parantaa tutkimusten mukaan myös oppimista. (Kahilaniemi 2016, 18—19.) Tästä syystä koiria käytetään nykyisin yhä useammassa koulussa opetuksen tukena. Eläimen silittäminen tuottaa mielihyvää ja rauhoittaa. Vuorovaikutuksella eläinten kanssa on myönteisiä vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin ja erityisesti tunnetaitoihin.

Eläinavusteisessa toiminnassa käytetään usein koiria ja hevosia, mutta lähteiden mukaan myös muun muassa aaseja, vuohia, kanoja ja alpakoita (Salmela 2013, 125). Hevonen on suuren kokonsa vuoksi luontainen auktoriteetti, jonka luottamuksen saaminen voi olla merkittävä kokemus. Koiran käyttäminen voidaan perustella esimerkiksi niiden kohtaamisen helppoudella, sillä samoin kuin ihminen, koira pyrkii luontaisesti katsekontaktiin. Eläimet eivät arvostele ihmisiä vaatetuksen tai muiden ulkoisten tekijöiden perusteella, vaan ne kohtaavat kaikki ihmiset samanarvoisina yksilöinä.

4.1 Green Care

Green Care ei täsmällisesti ollut opinnäytetyöni aihe ja Green Care -toiminnan sisällöistä voisi tilaajayrityksellekin tehdä kokonaisen tutkimuksen. Tutkimuksen tilaaja käyttää toiminnassaan erilaisia Green Care -menetelmiä, joten Green Care -termiin ja menetelmiin on mielestäni tarpeen tutustua. Eläinavusteinen toiminta on yksi Green Care -toiminnan alle luokiteltavista menetelmistä.

Green Care on luontoon ja maaseutu ympäristöön liittyvää ammatillista toimintaa, jolla edistetään ihmisten hyvinvointia ja elämälaatua. Toteuttajien eli ammattilaisten osaamisen mukaisesti voidaan käyttää monia erilaisia eläin- ja luontoavusteisuuden menetelmiä. Tällaisia ovat muun muassa ekoterapia, terapeuttinen puutarhanhoito, viherympäristöjen kuntouttava käyttö, eläinavusteinen toiminta, ja luontoon liittyvät kädentaidot (Salovuori 2014, 22).

Green Care -termillä on monia eri suomennoksia sen käyttöyhteydestä ja käyttäjästä riippuen. Green Care Finlandin internetsivuilla todetaan, että Green Care -termin suomenkielisinä vastineina käytetään luontohoivan (Vihreän hoivan) ja luontovoiman (Vihreän voiman) käsitteitä (Green Care Finland). Luontohoiva perustuu entisaikojen hoitohenkilökunnan hiljaiseen tietoon luonnon parantavasta voimasta. Vaikkei tieteellistä näyttöä vuosikymmeniä sitten ollutkaan tarjolla, sijoitettiin psykiatriset sairaalat maaseutu ympäristöön ja tuberkuloosipotilaat vietiin hengittämään mäntymetsien raitista ilmaa. (Salovuori 2014, 8.)

Nämä luontoympäristön parantavaan voimaan perustuvat menetelmät saivat sittemmin väistyä lääkinnällisten hoitomenetelmien ja kuntoutuksen tieltä. Luontoavusteiset menetelmät ovat saaneet osakseen paljon huomiota viime vuosina ja tutkimusten (mm. Ulrich 1984 ja Friedman ym. 1980) myötä muidenkin tutkijoiden kiinnostus on herännyt ja luontomenetelmien vaikuttavuudesta on sittemmin tehty useita tutkimuksia niin Suomessa kuin ulkomaillakin. (Salovuori 2014, 8.)

Luontohoiva soveltuu käytettäväksi hyvin monenlaisten asiakkaiden kanssa. Green Care -toiminnalla voidaan tukea asiakkaita, joilla on ongelmia esimerkiksi motivaation kanssa tai tarve oppia uudenlaisia toiminta- tai ajattelumal-

leja. Green Care -toiminnan avulla voidaan myös kannustaa asiakkaita toime-
liaisuuteen ja toiminnallisuuteen. (Juusola 2016, 16.) Green Care -toiminnan
vaikutuksia ovat muun muassa itsetuntemuksen syveneminen, empatian, vas-
tuuntunnon ja vuorovaikutustaitojen kehittyminen sekä kehon ja mielen rau-
hoittuminen.

Green Care näkyy Mannakodeissa Vihreänä Hoivana, mikä tarkoittaa korjaa-
vaa luontoavusteista hoito-, hoiva- ja kuntoutustoimintaa. Käytännössä tämä
tarkoittaa yhteisöllisyyttä, sosiaalisuutta ja asukkaiden oman elämän osallisuu-
den tukemista (Monto 2017). Tämä tutkimus keskittyy eläinavusteiseen toimin-
taan, mutta Mannakodeissa on lisäksi mahdollista osallistua esimerkiksi puu-
tarhan hoitoon, mikäli asukkaan voimavarat sen sallivat.

4.2 Eläimet ennen ja nyt

Eläimillä on ollut suuri merkitys esimerkiksi menneiden aikojen suomalaiselle
maataloudelle. Kotieläimet olivat merkittävä osa pientilallisten toimeentuloa ja
ne toivat toimeentulon turvaa viljelyn ja metsästyksen rinnalle (Niemelä 2008,
12). Kissoilla oli oma tärkeä osansa pientuholaisten torjunnassa ja koirat aut-
toivat muun muassa metsästyksessä ja toimivat pihavahteina. Tutkimusympä-
ristönä olevan vanhusten palveluasumisyksikön asukkaistakin monet ovat
viettäneet lapsuutensa maatilalla. Haastateltujen joukossa oli myös useita
henkilöitä, jotka olivat eläneet lapsuuttaan kaupungissa, mutta jotka oli lähe-
tetty sukulaisten maataloille koulujen kesälomien ajaksi joko lomalle tai autta-
maan tilan töissä.

Maaseudulta lähtöisin oleville vanhuksille eläinten kanssa toimiminen voi
tuoda mieleen paljon hyviä ja syvälle haudattuja muistoja – toisaalta olisi mah-
dollista, että muistojen joukossa olisi myös sellaisia asioita, joiden vuoksi asi-
akkaat eivät haluaisi olla missään tekemisissä etenkin tuotantoeläimien
kanssa. Tällaiseen en kuitenkaan törmännyt tutkimusta tehdessäni. Kaikki
kanssani haastattelutilanteissa jaetut muistot olivat positiivisia.

Eläinten rooli on muuttunut merkittävästi vuosien saatossa. Maaseudulla nä-
kee enää harvoin esimerkiksi lehmiä, muista kotieläimistä puhumattakaan.
Lemmikkieläinten asema on ajan kuluessa muuttunut ja kohentunut ja yhä
useammassa suomalaisessa kodissa on lemmikkieläimiä. Haastatteluissa
eläimen aseman muutos korostui muun muassa puhuttaessa kaneista, joita

entisaikoina on kasvatettu niiden lihan vuoksi. Eräs haastatelluista asukkaista kertoi kokeneensa lapsena erittäin ahdistavaksi sen, että kani, jota hän oli koko kesän hoitanut, pitänyt ystävänä ja lemmikkinä, teurastettiin syksyllä.

Mannakodissa eläinten kanssa toimiminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja palveluasumisyksikön ympärillä olevasta maaseudusta ja luonnosta voi toki nauttia halutessaan myös ilman eläinkontakteja. Luonnon ja ympäristön kokemiinseen liittyy myös Rappen (2005) tutkimus, jonka mukaan ulkoilu, vierailut puutarhassa sekä kasvien ja luonnon katseleminen ovat iäkkäille ja ikääntyneille hyvin tärkeitä. Tutkimukseen osallistuneet kokivat ulkoilun vaikuttaneen merkittävästi mielialaan, unenlaatuun ja keskittymiskykyyn. Lähes kaikki osallistujat kokivat olonsa pirteämmäksi ulkona kuin sisätiloissa. (Rappe 2005, 5.)

4.3 Eläinavusteinen työskentely

Suomessa eläinavusteinen työskentely on niin uutta, ettei edes terminologia ole vielä vakiintunut. Noudatan opinnäytetyössäni kansainvälisten järjestöjen hyväksymiä määritelmiä vaikuttaakseni osaltani terminologian vakiintumiseen ja sitä kautta selkiytymiseen. Eläinavusteinen työskentely on niin sanottu katotermi (Animal Assisted Interventions, AAI), jonka alle voidaan luontevasti koota muut termit, joita ovat: (Ikäheimo 2013, 1; Kahilaniemi 2016, 21)

- Eläinavusteinen toiminta (Animal-Assisted Activity, AAA)
- Eläinavusteinen terapia (Animal-Assisted Therapy, AAT)
- Eläinavusteinen (erityis)opetus (Animal-Assisted Social Pedagogy, AASP)
- Eläinavusteinen sosiaalityö (Animal-Assisted Social Work, AASW)

Tässä tutkimuksessa perehdyn kuitenkin tarkemmin näistä vain eläinavusteiseen toimintaan, sillä se on käytössä Mannakodeissa. Sivuan myös eläinavusteista terapiaa, sillä tämä menetelmä on Mannakodin asukkaiden ulottuvilla vieressä sijaitsevan kotieläintallin ja sen yrittäjän toimesta.

Eläinavusteinen interventio on aina prosessi, johon kuuluu hyvin koulutettu ja työhön soveltuva eläin, sekä tämän ammattitaitoinen ohjaaja. Eläimet pystyvät vaikuttamaan esimerkiksi ryhmän ilmapiiriin pelkällä läsnäolollaan ja niiden

kautta on helppoa avata keskustelu. Tämä on yksi syy sille, miksi eläimiä (erityisesti koiria) käytetään paljon myös muun muassa sijaishuoltolasten ja -nuorten kanssa työskenneltäessä. Myös Mannakodeissa eläimet ovat mukana arjessa. Elämyksellisiin kohtaamisiin eläinten kanssa on helppoa palata muistelemalla niitä muun muassa valokuvien avulla, mitä asukkaille on laitettu huoneiden seinille.

Eläinavusteinen työskentely edellyttää, että käytettävä eläin on peruskoulutettu, hyväkäyttöksinen ja turvallinen. Asiakastilanteet vaihtuvat nopeasti ja eläimen tulee kestää myös erilaisia häiriötekijöitä. On suositeltavaa käyttää eläin soveltuvuuskokeessa ennen työskentelyn aloittamista. Soveltuvuuskokeessa eläinten käyttäytymiseen perehtyneet asiantuntijat arvioivat eläimen soveltuvuutta kyseessä oleviin työtehtäviin. Eläimen terveydentila tulee myös selvittää ennen työskentelyn aloittamista, eikä eläinavusteisessa työskentelyssä tule koskaan käyttää eläintä, jolla epäillään olevan kipuja. Kivut voivat merkittävästi muuttaa eläimen käytöstä ja se voi olla aggressiivinen. (Kahilaniemi 2016, 29.)

Myös eläinavusteiseen toimintaan liittyvällä ihmisen eli ohjaajan soveltuvuudella on suuri merkitys, vaikka sitä ei testatakaan. Ohjaajan tulee osata lukea omaa eläintään ja osata ennakoida tilanteita. Vaikka eläin tekeekin varsinaisen työn, tulee ohjaajan hallita tilannetta. Ohjaaja on vastuussa eläimensä käyttäytymisestä, mutta myös sen hyvinvoinnista. (Lundell & Haapasaari 2013, 66.) Näiden seikkojen lisäksi ohjaajan tulee olla sitoutunut toimintaan, sosiaalinen ja kiinnostunut kohderyhmästä. Ohjaajalla tulee lisäksi olla riittävät sosiaaliset taidot.

4.3.1 Eläinavusteinen toiminta

(Animal-Assisted Activity, AAA) on usein vapaaehtoistoimintaa, eikä eläimen ohjaajan tarvitse työskennellä sosiaali- ja terveysalalla (Ikäheimo 2013, 10). Ohjaajan tulee olla perehtynyt eläinavusteiseen toimintaan ja siihen, miten laitospvierailuja toteutetaan. Eläinavusteinen toiminta on motivoivaa, kasvatuksellista tai hoidollista hyvinvointia lisäävää toimintaa. (Suomi, Juusola & Anundi 2016, 139.) Eläinavusteisen toiminnan ei siis välttämättä tarvitse olla ammatillista, suunnitelmallista tai dokumentoitua. Tämä ei kuitenkaan vähennä eläinavusteisen toiminnan vaikuttavuutta. Eläinavusteista toimintaa käytetään

vanhustyön lisäksi muun muassa lastensuojelutyössä, kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien kanssa työskenneltäessä.

Suomen Kennelliiton alainen kaverikoira-toiminta on alkanut Suomessa vuonna 2011 ja tällä hetkellä toiminnassa on mukana 1400 koirakkoa. Kaverikoira-toiminta on vapaaehtoistyötä. Ohjaajat ovat saaneet perehdytyksen ja sitä kautta valmiuden vierailla erityisryhmien luona koulutuksellisista tai virkistysyistä. Kaverikoirien tehtävä on tuoda iloa ja lämpöä erityisryhmien, kuten vanhusten, vammaisten ja lasten arkeen. Vuonna 2013 Kennelliiton kaverikoira-toiminta hyväksyttiin kansainvälisen eläinavusteisen toiminnan kattojärjestön AAll:n (Animal Assisted Intervention International) täysjäseneksi (Kennelliitto). Mannakodissa työskentelevä koira on 7-vuotias labradorinnoutaja, joka on työskennellyt Mannakodeilla reilun vuoden ajan. Mannakodeissa työskentelevän koiran kanssa toteutettava toiminta eroaa kaverikoira-toiminnasta siten, että kaverikoirien kanssa tehdään yleensä satunnaisia vierailuja erilaisissa kohteissa, kun taas tämä koira työskentelee yleensä viitenä päivänä viikossa tervehtien ja viihdyttäen asukkaita kaikilla osastoilla.

Suomen Karva-Kaverit ry on yksi eläinavusteista toimintaa ja työskentelyä tuottavista ja kehittävästä tahoista. Yhdistys on toiminut vuodesta 2011 ja yhdistyksen vapaaehtoistoimijat vierailevat tilauksesta erilaisissa lasten, vanhusten ja kehitysvammaisten yksiköissä. Karva-Kaverit toimivat myös lukukoirina kirjastoissa. Suurin osa Karva-Kavereista on koiria, mutta mukana on myös kissoja, miniponeja, alpakoita, laamoja ja muita eläimiä. Karva-Kaveriksi pääsee eläin, joka läpäisee soveltuvuustestin ja joka on ohjaajansa hallinnassa. (Karva-Kaverit.fi.)

Eläinavusteinen toiminta voi olla myös ammatillista, mutta sen ei tarvitse olla tavoitteellista, vaan sen tarkoitus on tuottaa hyvää oloa. Ammatillinen eläinavusteinen toiminta on suunniteltua ja tavoitteellista ja se toteutetaan eläin—ohjaaja-tiiminä. Ammatilliselle eläinavusteiselle toiminnalle laaditaan tavoitteet, jotka dokumentoidaan. Toiminta voidaan toteuttaa yksilötapaamisissa tai ryhmissä (Vesänen 2016).

4.3.2 Eläinavusteinen terapia

Eläinavusteisessa terapiassa eläimen ohjaajalla tulee olla terapiatyöhön sovelia koulutus ja lisäksi eläinavusteisen alan harjoitustutkinto. Eläinavusteinen

terapia (Animal-Assisted Therapy, AAT) eroaa eläinavusteisesta toiminnasta siten, että eläinavusteinen terapia on tavoitteellista toimintaa, jossa eläin on osa hoito- tai kuntoutusprosessia. Terapian tarkoitus on ihmisen fyysisen, sosiaalisen, emotionaalisen tai kognitiivisen hyvinvoinnin edistäminen. Terapialla on selkeät tavoitteet ja prosessi tulee dokumentoida ja arvioida. (Ikäheimo 2013, 11; Salovuori 2014, 53.)

Eläinavusteinen terapia voi olla lyhyempi valmennustyyppinen prosessi, tai osa pidempää psykoterapia-prosessia. Esimerkiksi omien tunteiden tunnistamisessa ja niiden käsittelyssä asiakas voi saada tukea eläimeltä. Eläimen läsnäolo vaikuttaa terapiatilanteeseen ja asiakas voi saada eläimeltä lohtua tai tilanteesta riippuen esimerkiksi kohennusta itsetunnonalleen. (Keränen. s.a.) Perinteisesti eläinavusteisessa terapiassa käytetään koulutettuja eläimiä, mutta Salmelan (2013) mukaan esimerkiksi psykoterapiaistunnoilla on mahdollista käyttää apuna myös asiakkaiden omia eläimiä, kuten kissoja. Kissa on hyvä vaihtoehto siksi, että se on helppo kuljettaa mukana terapiaan, ja oman lemmikin läsnäolo rauhoittaa asiakasta terapiatilanteessa. Keskustelu on helppo aloittaa kissasta ja sen asioista ja siirtyä sitten pikkuhiljaa asiakkaan asioihin. (Salmela 2013, 102—103.)

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta ja sosiaalipedagoginen koiratoiminta sijoittuvat määrittelyssä lähelle eläinavusteista terapiaa. Näiden toimintamuotojen tarkoitus on yhteisöllisyyden, elämyksellisyyden ja toiminnallisuuden kautta edesauttaa oppimista, tukea hyvinvointia ja sosiaalista kasvua sekä ehkäistä syrjäytymistä. (Hevostoiminta. s.a.; Hoivakoira. s.a.) Mannakodin asiakkailla on teoriassa mahdollisuus osallistua sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan, sillä vieressä sijaitsevan kotieläintallin yrittäjä on sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaaja. Käytännössä tämänkaltaisen toiminta olisi mahdollista vain siten, että siihen olisi varattu ylimääräisiä työntekijöitä tai osaavia vapaaehtoisia avustajia.

4.4 Eläinten vaikutukset

Eläimillä on monenlaisia vaikutuksia ihmiseen ja tarkastelen niitä tässä luvussa. Eläimet voivat Ikäheimon (2013) vaikuttaa esimerkiksi sosiaaliseen verkostoomme. Ikäheimo viittaa McHargin (1995) tutkimukseen, jossa todettiin lemmikkien omistajien tutustuvan todennäköisemmin uusiin ihmisiin ja saavan

uusia ystäviä, kuin ihmiset joilla lemmikkiä ei ole (Ikäheimo 2013, 6). Erityisesti eläinten pennut herättävät ihmisten mielenkiinnon ja usein ihmiset haluavat koskettaa niitä.

Eläimen koskettaminen tuottaa mielihyvää ja vähentää stressiä. Eläimiä käytetään psykoterapian tukena juuri tästä syystä. Psykoterapian tavoitteena on saada potilas näkemään ongelmansa ja itsensä realistisemmin, selvittää niitä ja tulla paremmin toimeen elämänsä kanssa. Eläin itsessään vaikuttaa terapiatilanteeseen siten, että se saa tilan tuntumaan mukavammalta (Ikäheimo 2013, 135-138).

Eläinten erilaisten vaikutusten vuoksi niitä voidaan käyttää kaiken ikäisten asiakasryhmien kanssa. Erityisen suosittuja ovat viime aikoina olleet niin sanotut lukukoirat, eli koirat, joille lapset voivat lukea tätä taitoa opitellessaan. Toiminnalla pyritään tarjoamaan onnistumisen kokemus ja lisäksi koiran rauhallinen läsnäolo voi auttaa lasta keskittymään. Lapsen on helppoa lukea koiralle myös siksi, ettei koira huomautta virheistä. Koirien käyttö koululuokissa on myös saavuttanut suurta suosiota niiden rauhoittavan vaikutuksen vuoksi.

Eläinten ja esimerkiksi akvaariokalojen katseleminen rauhoittaa, ja tästä syystä muun muassa hammaslääkärien ja terveyskeskusten odotustiloissa on suosittu akvaarioita. Eläinten läsnäolo myös vaikuttaa ryhmädynamiikkaan ja niiden avulla on mahdollista voi innostaa ihmisiä muun muassa liikkumaan eläimen kanssa.

4.5 Eläinavusteisen työskentelyn estäviä tekijöitä

Eläinavusteisen toiminnan estäviä tekijöitä voivat olla erilaiset somaattiset tekijät kuten voimakas eläinallergia tai sairaudesta johtuva vastustuskyvyn merkittävä aleneminen esimerkiksi syöpähoitojen vuoksi. Akuutti psykoottinen tila voi myös estää eläinavusteisen toiminnan tai -terapian. Jossain tapauksissa henkilön persoonallisuuden rakenteissa on todettu olevan sellaisia tekijöitä, ettei eläinavusteista toimintaa tai -terapiaa voida käyttää — henkilön on todettu esimerkiksi kiusanneen tai rääkänneen eläimiä ja se on viranomaisen toimesta dokumentoitu. (Salmela 2013, 15.)

Yksi tavallisimmista eläinavusteisen toiminnan estävistä tekijöistä on allergia. Allergia voi olla eläintoiminnan estävä tekijä, mutta myös riskitekijä. Palveluasumisyksikössä kuitenkin tunnetaan asiakkaiden allergiat, eikä turhia riskejä kenenkään terveyden vaarantumisen riskillä oteta. Allergioiden hoidossa ollaan siirtymässä niin sanotusti kohtuuden suuntaan ja tutkitusti tietty määrä altistusta voi myös olla suojaava tekijä allergioiden syntymisessä. Yhä useammassa suomalaisessa kodissa on lemmikkieläin tai useampia, joten allergeenejä on kaikkialla. Allergiaa voidaan myös lääkittää etukäteen, jolloin eläimen vierailu esimerkiksi vanhusten asumispalveluyksikössä ei estä asiakkaan kohtaamista. Kohtaamisesta saatu hyöty on usein suurempi kuin allergiasta aiheutuva haitta. (Salovuori, 2014, 61—62.)

Muita tyypillisiä eläinavusteisen toiminnan estäviä tekijöitä ovat pelko, inho ja haluttomuus. Pelko esimerkiksi koiria kohtaan voi olla peräisin lapsuudesta asti, eikä vanhuksella usein ole keinoja tai voimavaroja päästä pelostaan eroon. Tällöin voidaan eläinavusteista toimintaa tehdä jonkun muun eläimen kanssa tai hakea elämyksellisyyttä esimerkiksi muusta Green Care -toiminnasta, mikäli vähemmän pelottavaa eläintä ei löydy. Eläinavusteiseen toimintaan osallistuminen on Mannakodissa vapaaehtoista, joten haluttomuus estää osallistumisen.

5 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TOTEUTUS

5.1 Tutkimusympäristö

Opinnäytetyön tilaaja on Manna ry, joka on vuonna 1996 perustettu kolmannen sektorin palvelujärjestö. Manna ry järjestää monenlaisia palveluita päiväkodista vanhusten palveluihin, mutta tämän opinnäytetyön keskiössä ja tutkimusympäristönä ovat nimenomaan vanhusten tehostetun palveluasumisen yksiköt eli Mannakodit. Mannakoteja on kolme ja niissä on yhteensä 40 tehostetun palveluasumisen ja dementia-asumispalvelun asiakaspaikkaa sekä näiden lisäksi kaksi tuetun palveluasumisen asiakaspaikkaa (Manna ry).

Mannakodit sijaitsevat maaseudun rauhassa ja luonto on lähellä asiakkaita. Asukkaan kunnosta ja asumisjärjestelyistä riippuen Mannakodissa on mahdollista pitää myös omaa lemmikkiä ja yhdellä asukkaalla asuukin seuranaan

kissa – joka tosin on muuttanut Mannakotiin jo ennen asukasta. Manna-kodissa työskentelee päivittäin myös koira. Mannakodissa pyritään kodinomai- seen tunnelmaan ja asiakkaat saavat sisustaa huoneitaan haluamallaan ta- valla – kuitenkin käytännöllisyys huomioiden. Kävelymatkan päässä olevan järven rannassa on esteetön lintutorni, joka on asiakkaiden ja heidän omais- tensa vapaassa käytössä.

Mannakotien välittömässä läheisyydessä toimii kotieläinpiha, jonka eläinten elämää asiakkaiden on mahdollista seurata vaikkapa huoneidensa ikkunoista. Kuntonsa, voimavarojensa ja halujensa mukaan asiakkaiden on myös mah- dollista osallistua eläinten hoitoon tai käydä silittelemässä niitä. Eläimet on tuotu muutamia kertoja myös niiden vanhusten lähelle, jotka eivät pääse kun- tonsa puolesta ulkoilemaan. Mannakodin sisätiloissa on tällöin vierailut muun muassa vuohi ja poni. (Silver 2016, 1.)

5.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen näkökulma

Pyrin tutkimuksellani selvittämään sitä, miten eläinavusteinen toiminta näkyy ja toteutuu Mannakodin arjessa, sekä erityisesti sitä millainen merkitys eläinavusteisella toiminnalla on Mannakodin asukkaille. Pyrin selvittämään eläinavusteisen toiminnan hyötyjä, mutta tarkastelen myös mahdollisia esille tulevia haittoja ja eläinavusteisen toiminnan estäviä tekijöitä. Perehdyn siihen, millaisia vaikutuksia eläinavusteisella toiminnalla on saatu tai olisi mahdollista saada aikaan Manna ry:n yksiköissä. Tutkimuksen näkökulma tuli luontevasti esille tilaajan toivomuksesta, sillä tilaajaa kiinnostaa nimenomaan asiakkaiden näkökulma, eli eläinavusteisen toiminnan merkityksellisyys heille.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten vanhusten palveluasumisyksikön asukkaat kokevat eläinavusteisen toiminnan?
2. Millaisia vaikutuksia eläinavusteisella toiminnalla on mahdollista saada aikaan työntekijöiden näkökulmasta?
3. Miten eläinavusteinen toiminta toteutuu Manna-kodin arjessa?

5.3 Tutkimusmenetelmä ja aineiston hankinta

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Lähtökohtana kvalita- tiivisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen. Todellisuus on

moninainen ja tutkimuksessa onkin siksi huomioitava, ettei todellisuutta voi mielivaltaisesti pilkkoa osiin. Tapahtumat vaikuttavat ja muokkaavat toisiaan ja kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdetta pyritäänkin tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Haastattelu on kvalitatiivisessa tutkimuksessa tiedonhankinnan päämenetelmä. (Hirsjärvi ym. 2010, 161, 205.)

5.3.1 Haastattelu

Haastattelu ja havainnointi ovat kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmiä ja molemmat sopivat tutkimusaineiston keräämiseen tässäkin tapauksessa. Haastattelun etu tutkimusmenetelmänä on se, että tutkittava voi korostaa asioita, jotka hän itse kokee tärkeiksi ja oleellisiksi. Haastattelu on myös joustava menetelmä, jolla on mahdollista huomioida yksilöllisyys ja keskustelua voidaan johtaa joustavasti (Hirsjärvi ym. 2010, 204—205). Haastateltaessa on myös mahdollista tarkastella vastaajan non-verbaalista kerrontaa.

Haastattelu on menetelmänä haavoittuvainen siksi, että sen sujuvuus on kiinni haastateltavan jaksamisesta ja kiinnostuksesta. Jos haastateltavaa ei huvita keskustella, tai hän kokee haastattelijan epämiellyttävänä tai jopa pelottavana, ei tutkija saa haastattelusta mitään irti. Haastattelijan tulee myös kestää hiljaisia hetkiä ja odottaa maltilla tulevia kommentteja. En laatinut asukkaiden haastattelua varten täydellistä valmista listaa kysymyksistä, vaan ainoastaan muutamia tukikysymyksiä. Annoin keskustelun soljua omalla painollaan. Haastattelu päättyi, kun se oli luontevaa, eli haastateltavaa ei painostettu tai johdateltu jatkamaan vastoin hänen tahtoaan.

Haastattelumateriaalin analysoinnin kannalta on useimmiten tarkoituksenmukaista litteroida materiaali, eli kirjoittaa puhtaaksi sananasaisesti (Hirsjärvi ym. 2010, 222). Erityisesti asukkaiden haastattelujen käsiteltävyyden parantamiseksi koin tämän tarpeelliseksi. Asukkaiden haastatteluja oli määrällisesti enemmän kuin työntekijöiden ja heidän tuottamaansa materiaalia oli myös määrältään enemmän. Haastattelujen ja varsinaisen analysoinnin välissä tehtiin myös työntekijöiden haastattelut, jotka osaltaan olisivat voineet häiritä analysointia pelkkien nauhoitteiden perusteella.

Käytin haastattelutilanteessa sanelulaitetta, mutta koska ikääntyneillä on usein tapana kertoilla tarinoita ja kokemuksia varsin laveasti, pidätin itselläni oikeu-

den päättää, mikä oli tutkimuksen kannalta olennaista ja näin ollen tarpeen literoidea. Työntekijöiden haastattelujen ja tämän aineiston analyysin välillä oli niin lyhyt aika, että haastattelujen sisällöt olivat vielä tuoreessa muistissa. Tästä syystä päädyin tekemään päätelmiä suoraan nauhoitteiden perusteella, mutta käytin tällöin haastattelujen nauhoitteita kuitenkin muistini tukena.

5.3.2 Havainnointi

Keskustelun ja haastattelun avulla saadaan selville, mitä henkilöt ajattelevat, tuntevat ja uskovat. Havainnoinnilla puolestaan voidaan selvittää, toimivatko ihmiset niin kuin he sanovat toimivansa. Käytin tutkimuksessani osallistuvan havainnoinnin menetelmää, sillä mielestäni se vaikutti toimivammalta tässä tilanteessa ja tutkimusmallissa kuin systemaattinen havainnointi.

Systemaattinen havainnointi on systemaattista ja jäsenneiltyä ja sen apuna käytetään usein niin sanottuja tarkastuslistoja, joihin on kirjattu ne asiat, joita havainnoijan tulee havainnoida. Systemaattista havainnointia käytetäänkin yleensä kvantitatiivisissa tutkimuksissa. Osallistuvassa havainnoinnissa on erilaisia osallistumisen asteita täydellisestä osallistumisesta malliin, jossa kaikille osallistujille tehdään alusta asti selväksi, että yksi osallistujista on havainnoija. (Hirsjärvi ym. 2010, 215—217.)

Havainnoin asukkaita heidän kohdatessaan Mannakodeissa työskentelevän koiran ja yhden asukkaan viettäessä aikaa kissan kanssa. Kiersimme koiran ja sen ohjaajan kanssa kaikilla kolmella osastolla tapaamassa asukkaita. Koiran ohjaaja työskentelee Mannakodeissa tehtävässä, joka edellyttää liikkumista osastojen välillä, joten on luontevaa, että koira kulkee mukana ja tekee samalla omia tervehdyskäyntejään.

Havainnoin asukkaiden olemusta, ilmeitä ja elekieltä, joiden perusteella pyrin selvittämään eläimen läsnäolon ja kohtaamisen merkityksellisyyttä. Asukkaat odottivat koiran kohtaamista ja kohdatessa ilmeet pehmenivät ja hymy oli herkässä. Hyvin tyyppillistä oli myös lepertelevä äänensävy puheessa eläimen kohdatessa ja sille juteltaessa. Tämä oli havaittavissa myös haastattelutilanteessa, jossa asukas oli kissan kanssa. Kissasta puhuttaessa asukkaan ääni oli hellä ja pehmeä. Asukas myös hymyili koko ajan kissasta puhuttaessa.

Pyrin tutkimuksessani selvittämään, miten vanhusten palveluasumisyksikön asukkaat kokevat eläinavusteisen toiminnan ja tähän perehdyin haastattelun ja konkreettisen eläinavusteisen toiminnan kautta. Havainnoin vanhusten verbaalista ja non-verbaalista viestintää heidän toimiessaan eläinten kanssa. Haastattelussa toivon vanhusten pystyvän sanoittamaan eläinavusteisen toiminnan merkityksellisyyttä heidän arjessaan.

Tutkimusaineistoni ovat:

1. Vanhusten verbaalisen ja non-verbaalisen viestinnän havainnointi
2. Haastattelu

5.4 Eettisyys

Sosiaalialalla eettisyys pitäisi huomioida kaikessa ammatillisessa toiminnassa, sillä ammatilliselle toiminnalle on tyypillistä, että se suoraan tai välillisesti liittyy toisiin ihmisiin (Juujärvi ym. 2007, 10). Tutkijana huolehdin tutkimuksen eettisyydestä muun muassa siten, että tutkittavien nimiä tai muita tunnistetietoja ei paljasteta missään vaiheessa. Tutkittavien tietoja ei anneta missään vaiheessa ulkopuolisille ja haastattelutallenteet, sekä haastatteluluvat tuhoetaan, kun niitä ei tarvita tutkimusta varten. Tunnistamismahdollisuuden minimoimiseksi en yksilöi haastateltavia, enkä käytä lähdeviittauksia viitatessani keräämääni aineistoon.

Haastateltavat olivat eri-ikäisiä ikääntyneitä ja iäkkäitä henkilöjä. Monella heistä on diagnosoitu muistisairaus. Tästä syystä koin, että haastattelulupia oli mahdotonta kerätä etukäteen. Tutkimukseen osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen, ja siksi sovimme tilaajan kanssa, että yksi työntekijöistä käy jututtamassa asukkaita vähän ennen mahdollista haastattelua. Tällöin asukkaalla oli vapaus valita jo ennen haastattelijan tapaamista, haluaako olla haastateltavana vai kieltäytykö.

Eettisyys ulottuu tässä tutkimuksessa myös eläimiin, sillä kaikki toiminnallisiin osioihin osallistuneet eläimet olivat tilanteissa vapaana ja niillä oli mahdollisuus poistua tilanteesta niin halutessaan.

5.5 Tutkimuksen toteutus

Aineiston hankinta tapahtui Mannakotien tiloissa ja käytin tutkimusmenetelmänä haastattelua ja havainnointia. Haastattelut tehtiin haastateltavien toiveiden mukaisesti joko yleisissä tiloissa tai asukkaiden omissa huoneissa tai asunnoissa. Haastattelin kahdeksaa asukasta ja neljää työntekijää. Haastateltavat olivat iältään 67—86-vuotiaita ja tutkimukseen osallistui sekä miehiä että naisia. Haastattelin jokaista asukasta ja työntekijää yksitellen. Jokaisen haastattelun aluksi kerroin, miksi teen haastattelua ja mihin tulen heidän haastattelussa antamiaan tietoja käyttämään. Kerroin myös, että haastattelu on luottamuksellinen eikä kenenkään henkilöllisyys tule paljastumaan loppuraportista. Kaikki haastateltavat allekirjoittivat kirjallisen haastatteluluvan.

Haastattelu oli vapaamuotoista ja keskustelevaa, ja ainoastaan työntekijöiden kanssa päädyin käyttämään ennalta laatimiani kysymyksiä haastattelun runkona. Kiinnitin kaikissa haastatteluissa kuitenkin huomiota siihen, että pyrin välttämään ”ko”- ja ”kö”-päätteisiä kysymyksiä, joihin haastateltavan olisi mahdollista vastata kyllä tai ei (ks. Vilka 2015, 128), ja näin sain keskustelun pysymään yllä. Pyrin olemaan keskustelutilanteissa mahdollisimman neutraali, jotta omat mielipiteeni eivät vaikuttaisi haastateltaviin ja saisin aineistoksi mahdollisimman rehellisiä ja aitoja kommentteja ja tarinoita.

Yhtä haastattelua lukuun ottamatta käytin kaikissa haastattelutilanteissa sanelulaitetta haastattelun tallentamiseen, sillä muistiinpanojen kirjaaminen haastattelutilanteessa olisi ollut työlästä ja todennäköisesti vaikuttanut myös vuorovaikutukseen. Yksi haastatteluista käytiin tilassa, jossa oli niin paljon taustamelua, ettei nauhoittaminen olisi onnistunut. Tästä haastattelusta tein kirjalliset muistiinpanot, mutta se ei vaikuttanut häiritsevän työntekijää.

Asukkaiden haastattelut olivat kestoiltaan 15 minuuttia – 30 minuuttia. Yhden asukkaan haastattelu aloitettiin yleisissä tiloissa, missä oli aloitushetkellä rauhallista. Tilaan kerääntyä kuitenkin pian haastattelun aloittamisen jälkeen henkilökuntaa ja muita asukkaita, jolloin haastattelutilanne häiriintyi hälinän vuoksi. Asukas ei halunnut jatkaa haastattelua muualla, joten haastattelu jäi tästä syystä lyhyeksi. Asukas koki kuitenkin saaneensa kerrottua sen mitä halusikin.

Haastattelin myös Mannakotien työntekijöitä selvittääkseni heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan eläintoiminnan vaikuttavuudesta ja merkityksellisyydestä Mannakotien asukkaiden arkeen. Tarkoitus oli myös selvittää työntekijöiden näkemystä siitä, millaisia vaikutuksia eläinavusteisella toiminnalla olisi heidän mielestään mahdollista saada aikaan. Työntekijöiden haastattelut olivat kestoltaan 9 – 30 minuuttia riippuen siitä, tehtiinkö haastattelu erikseen varattuna ajankohtana vai työntekijän työskennellessä samanaikaisesti.

Tutkimuksen kannalta oli ikävää, että kotieläimiin ja/tai hevosiin liittyvä toiminnallinen osio ei toteutunut tutkimuksen aikana. Kotieläintalli sijaitsee Mannakotien välittömässä läheisyydessä ja eläinten ulkoilutarhoja on sijoitettu niin, että Mannakotien asukkaat pääsevät katselemaan eläimiä vaikkapa huoneidensa ikkunoista. Tästä syystä oletin, että yhteistyö kotieläintallin yrittäjän kanssa olisi aktiivista ja että myös kotieläimiä käytettäisiin eläinavusteisessa toiminnassa. Monilla asukkailla oli myös kertomansa mukaan historiaa kotieläinten kanssa ja he mielellään toimisivat esimerkiksi hevosten kanssa. Tällaiset toiminnalliset hetket olisivat voineet viedä asukkaat takaisin lapsuutensa tunne- ja tuoksumailmoihin ja havainnointi olisi ollut erityisen kiinnostavaa. Ikävä kyllä kotieläimiä pääsevät katsomaan yleensä vain ne asukkaat, joiden liikkuminen ei ole rajoittunut fyysisten syiden vuoksi.

6 AINEISTON ANALYYSI JA TUTKIMUSTULOKSET

Pyrkimykseni oli tässä tutkimuksessa selvittää, miten Mannakotien asukkaat kokevat eläinavusteisen toiminnan ja siksi käytin analyysissä ymmärtämiseen pyrkivää lähestymistapaa. Koska keräsin aineistoa muutamassa eri vaiheessa ja kahdella eri menetelmällä, oli luontevaa tehdä analyysiä pitkin matkaa. (ks. Hirsjärvi ym. 2010, 223—224.)

6.1 Asukkaiden haastattelujen ja havainnoinnin tulokset

Haastattelin tutkimustani varten kahdeksaa Mannakotien asukasta. Kaikki haastateltavat olivat minulle entuudestaan täysin tuntemattomia, mikä teki roolini objektiivisena tutkijana ja haastattelijana helpoksi. En tiennyt haastateltavista mitään ennen haastattelua, enkä näin ollen voinut tehdä olettamuksia. Haastattelun perusteella koin jo tietäväni heidän suhtautumisestaan eläimiin ja

näin ollen oli helppoa havainnoida sitä, toimivatko he eläinten kanssa ja suhtautuvatko he eläimiin niin, kuin olivat haastattelussa kertoneet.

Kaikilla vastaajilla oli eläinkokemuksia lapsuudesta, ja he kertoilivat niistä hyvin mielellään. Monet haastatelluista olivat kotoisin maatilalta ja kaupungissa lapsuuttaan viettäneistäkin kaikki olivat kuitenkin viettäneet kesiä sukulaistensa luona maaseudulla ja päässeet siellä kosketuksiin eläinten kanssa. Kaikkien haastateltujen havainnoinnin tulos oli yhtenevä haastatteluista saatujen tietojen kanssa.

Osa asukkaista on luonut erityisen suhteen koiran kanssa ja heille suodaan myös omaa kahdenkeskistä aikaa sen kanssa. Yksi asukas kertoi Mannakodissa työskentelevän koiran olevan hänelle todella tärkeä, ja havainnoinnin myötä koiran suuri henkilökohtainen merkitys oli erittäin helppoa todeta. Asukas nautti silmin nähden koiran seurasta, ja koira käyttäytyi tämän asukkaan kanssa eri tavoin kuin muiden kanssa yltyen muun muassa juttelemaan asukkaan kanssa urisemalla.

*”Se on ystävä ja aina on juteltavaa ja touhuttavaa sen kanssa.
Joskus se on täällä mulla oikein hoidossakin..”*

Koira vaikutti myös asukkaan kehonkieleen ja käyttäytymiseen, ja hän vapautui koiran seurassa. Tämä oli nähtävissä esimerkiksi siten, että asukas käytti tässä tilanteessa erilaisia käsien eleitä keskustelun tukena. Asukkaan puhe oli vapautuneempaa ja äänensävy oli koiralle puhuttaessa lepertelevä ja kujeileva.

Ainoastaan yksi haastatelluista koki eläimet ja eläinavusteisen toiminnan vähemmän merkityksellisiksi, mutta hänkään ei kokenut siitä olevan mitään haittaa. Tälläkin asukkaalla oli taustalla lapsuus maaseudulla, ja hän kertoi mielellään omasta palkintolampaastaan ja sen hoidosta. Asukas totesi, että eläimet kyllä merkitsevät ihmisille paljon, mutta näkökyvyn heikennyttyä eläinten merkitys on vähäisempi, sillä niiden touhujen seuraaminen ei ole enää mahdollista. Eläinten koskettamista hän ei kertomansa mukaan kaipaa ja hän kertoi myös olleensa nuorempana allerginen kissoille ja koirille, mutta Mannakodeissa työskentelevästä koirasta hän ei kertomansa mukaan ole koskaan saanut mitään oireita. Hän ei tosin ottanut koiraan kertomansa mukaan juuri mitään kontaktiakaan.

Yhdessä haastattelutilanteessa oli mukana kissa. Kissa on valinnut asukkaan asunnon myös omaksi asuinpaikakseen, ja asukas kokee kissan seurana todella merkitykselliseksi. Asukas kertoili mielellään kissan toimista ja heidän yhteiselostaan. Asukas kertoi kissan olevan hänelle keskustelukumppani ja ystävä, josta ollaan huolissaan, ellei se ole ilmestynyt kotiin tavalliseen aikaan. Kissa käy myös muiden asukkaiden luona ja vierailee joskus yleisissäkin tiloissa, mutta palautuu lopulta tämän asukkaan asunnolle. Asukas puhui kissalle ja kissasta erityisen hellää äänensävyä käyttäen ja hymyili lähes jatkuvasti seuraillessaan kissan touhuja ja jopa istumista. Kissan merkityksellisyys näkyi myös asukkaan tekemissä piirroksissa, joita oli kissa-aiheesta useita:

”...Kissa merkkää mulle kaikkea. Jos ei se tuu illalla ajoissa, niin mä meen ja vihellän nii kyl se sit tulee. Täytyy kato kamusta pitää huolta.. Mähän juttelenki sille niinku ihmiselle.”

Havainnoin useita asukkaita heidän toimiessaan koiran kanssa. Havainnointi tapahtui pääasiassa yleisissä tiloissa, mutta tämän lisäksi yhden asukkaan huoneen ovelta. Yleisissä tiloissa oli myös muutamia asukkaita, joiden kehonkieli kertoi, etteivät he välittäneet koiran läsnäolosta. Koira myös selvästi aisti tämän, eikä ottanut näihin asukkaisiin kontaktia.

Yhteistä lähes kaikille eläinkohtaamisille oli hymy, iloisuus ja kiinnostuneisuus. Asukkaat selvästi odottivat koiran tapaamista, eivätkä meinanneet malttaa odottaa, milloin pääsisivät silittämään ja rapsuttamaan koira. Monet asukkaista lepertelivät koiralle, ja muutamilla oli huoneissaan koira varten ostamiaan makupaloja. Erityistä kiitosta koira sai asukkailta siitä, että se osaa ottaa myös pyörätuolissa istuvat huomioon. Se osaa asettua istumaan niin lähelle, että asukas ylettää silittämään sitä, vaikka raajojen liikelaajuudet eivät suuria liikeitä enää sallisikaan. Vierailimme koiran ja sen ohjaajan kanssa myös osastolla, jossa asuvat huonokuntoisimmat asukkaat ja sielläkin koira sai ilahduneen vastaanoton. Eläimen merkityksellisyyttä kuvaa melko huonokuntoisen asukkaan ja koiran kohtaaminen. Asukas, jonka puhekyvyn muistisairaus on vienyt jo lähes kokonaan, tervehti koira nimeltä.

Pyrin tutkimuksellani selvittämään, miten vanhusten palveluasumisyksikön asukkaat kokevat eläinavusteisen toiminnan, ja valtaosa haastatelluista koki sen mielekkäänä ja merkityksellisenä. Monet kokivat eläinten läsnäolon sekä

sisätiloissa, että ulkona hyvin tärkeiksi ja totesivat, että paikka olisi paljon ankeampi ilman niitä. Eläimistä tuli kaikille haastatelluille mieleen muistoja, joita he kertoilivat mielellään.

6.2 Työntekijöiden haastattelujen tulokset

Tutkimusta varten haastattelin neljää työntekijää. Työntekijät työskentelevät eri osastoilla ja erilaisissa tehtävissä. Kaikille haastatelluille työntekijöille oli yhteistä se, että he ovat sanojensa mukaan koira-ihmisiä, mutta kertoivat pitävänsä myös muista eläimistä. Jokaisella heistä on tai on ollut koira tai useampia vuosien saatossa ja monen lapsuuteenkin liittyi eläimiä. Työntekijät kokivat eläinavusteisen toiminnan hyvänä ja mielekkäänä ja kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että toiminnalla on merkitystä asukkaille.

Koiran merkityksellisyydestä kertoo esimerkki asukkaasta, joka mielellään vetäytyy omiin oloihinsa, mutta joka on koiran käyntien myötä alkanut ottaa enemmän kontaktia myös koiran ohjaajaan. Asukas ei puhu juuri mitään hoitajille, mutta koiralle hän tykkää jutella. Kun jonkin asukkaan mieltä vaivannut asia on käyty läpi kahden kesken koiran kanssa, voi siitä joissain tapauksissa keskustella myös henkilökunnan kanssa. Tämä kyseinen asukas ei myöskään mielellään ulkoile, mutta koiran kanssa hän lähtee ulos ja saattaa viettää siellä pitkiäkin aikoja muun muassa koira harjaten ja sen kanssa jutellen. Asukkaan elekieli kertoi selkeästi omaa kieltään eläimen merkityksestä: koiran kohdatessaan asukkaan jäyhä olemus pehmeni ja kasvot sulivat hymyyn. Tässä tapauksessa eläimellä on ollut suuri vaikutus myös asukkaan sosiaaliseen kanssakäymiseen, jota jossain vaiheessa ei ole ollut juuri lainkaan.

Koiran ohjaajan mukaan myös syvästi dementoituneet asukkaat ovat kiinnostuneita koirasta. He seuraavat sen liikkumista huoneessa katseellaan ja reagoivat kuullessaan koiran kynsien rapinan lattiasta. Työntekijät kokivat myös, että eläimet luovat kodikkuutta ja eräs työntekijöistä toivoi, että talossa olisi kissa, joka viihtyisi myös yleisissä tiloissa enemmän. Monessa haastattelussa tuli ilmi se, että koira on aina hyväntuulinen tavatessaan asukkaita ja yleensä se saa myös asukkaat paremmalle tuulelle, jos päivä siihen mennessä on ollut hankala.

Eläimet toimivat työntekijöiden mukaan myös neutraalina keskustelun herätteen aiheena. Hyvin monet asukkaista keskustelevalle mielellään eläimistä, joko lapsuuteensa liittyvistä eläimistä tai esimerkiksi Mannakodeissa työskentelevästä koirasta. Monilla asukkaista oli huoneidensa seinällä valokuvia eläinavusteisesta työskentelystä, kuten esimerkiksi asukkaista koiran kanssa tai hevosajelusta, johon asukas on osallistunut.

Suurimpana haasteena eläinavusteisen toiminnan suhteen työntekijät kokivat resurssien vähyyden. Mikäli henkilökuntaa olisi enemmän, voisi eläinavusteista toimintaankin olla enemmän ja myös kotieläinpihan eläimiä voisi hyödyntää enemmän. Monilla asukkaista on suuria haasteita liikkumisen kanssa ja erityisesti ulkoilemiseen kaivattiin lisäresursseja. Haasteena mainittiin myös mahdolliset allergiat ja pelkotilat, mutta näihin työntekijät eivät olleet tähän mennessä törmänneet.

6.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksissa pyritään välttämään virheiden syntymistä, mutta silti tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat. Tästä syystä kaikissa tutkimuksissa pyritään arvioimaan tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen reliabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta – tarkastellaan siis tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Reliabelius voidaan todeta niin, että kaksi tutkijaa päätyvät samaan lopputulokseen. Tutkimuksesta arvioidaan myös sen validiutta eli pätevyyttä. Validius tarkoittaa tutkimuksen kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoitus mitata. Edellä mainitut termit liitetään usein kvantitatiivisiin tutkimuksiin, mutta myös kvalitatiivisissa tutkimuksissa niitä tulee arvioida. Arviointiperusteet ovat erilaisia tutkimustyyppien välillä. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijan tarkka kuvaus henkilöistä, paikoista ja tapahtumista. Validius tarkoittaa kuvauksen ja tulosten yhteensopivuutta. (Hirsjärvi ym. 2010, 231—232.)

Laadullista tutkimusta voidaan pitää luotettava, kun tutkimuskohde ja tulkittu materiaali ovat yhteensopivia, eivätkä teorianmuodostukseen ole vaikuttaneet epäolennaiset tai satunnaiset tekijät. Tutkijan tulee myös olla rehellinen tutkimukselleen ja itselleen – tämä on viime kädessä laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyn tutkimuksen luotettavuuden kriteeri. Vilka toteaa Tuomin ja

Sarajärven (2002, 133) sanoin, että luotettavuutta arvioitaessa pitäisi ottaa huomioon myös puolueettomuusnäkökanta. (Vilkkä 2015, 196—198.)

Tässä tutkimuksessa minulla tutkijana ei ollut roolia työyhteisön jäsenenä, vaan pääsin tekemään tutkimusta täysin ulkopuolisena henkilönä. Koen tämän olleen erityisen hyvä asia tutkimukseni puolesta, sillä mielipiteeni ovat näin olleen täysin objektiivisia. Tutkimukseni luotettavuutta lisää myös kahden toisiaan tukevan tutkimusmenetelmän käyttö.

6.4 Johtopäätökset

Etsin tutkimuksella vastauksia kysymyksiini ja koen niitä myös löytäneeni. Eläinavusteinen toiminta näkyy Mannakotien arjessa pääasiassa siellä työskentelevänä koirana. Luonto on fyysisesti asukkaiden lähellä ja joillekin asukkaista saattaa riittää esimerkiksi kevään merkkien seuraaminen ympäröivässä luonnossa. Kotieläintallin eläinten ulkoilutarhat ovat asukkaille näkyvissä, eli eläinten oleskelua ja elämää on helppoa seurailta vaikka sisätiloista.

Asukkaat kokevat eläinavusteisen toiminnan merkitykselliseksi ja eläinten läsnäolo myös lisää yksikön kodikkuutta ja viihtyvyyttä. Haastattelujen ja havainnoinnin perusteella totesin, että eläimet puhuttavat asukkaita ja saavat aikaan keskustelua sekä eläinaiheista, että niitä sivuavista asioista. Eläinavusteinen toiminta voi kokemukseni perusteella vaikuttaa henkiseen, sosiaaliseen ja fyysiseen hyvinvointiin.

Haastatellut työntekijät pitivät eläinavusteista toimintaa myös tärkeänä ja merkityksellisenä ja konkreettisten esimerkkien kautta minun on helppo yhtyä heidän mielipiteisiinsä. Eläimet toimivat keskustelun herättäjinä ja toisille asukkaista ne ovat ystäviä ja yksinäisyyden poistajia. Eläinten koskettaminen ja hoitaminen tuottavat mielihyvää ja vaikuttavat mielialaa kohentavasti. Haastattelun myötä yhdellä työntekijöistä heräsi myös ajatuksia siitä, miten hän voisi omassa työssään hyödyntää koiran läsnäoloa vielä nykyistä enemmän.

7 POHDINTA

Tutkimukseen ja sen tuotoksena valmistuneeseen raporttiin liittyy lyhyehkö ja tiukasta aikataulusta johtuen melko raskas prosessi. Henkilökohtaisesti tutkimuksen parasta antia olivat ehdottomasti asukkaiden haastattelut. Aukkaat osallistuivat mielellään keskusteluhetkiin ja sain yhdessä haastattelussa nauttia jopa lauluesityksistä.

Eläinavusteinen toiminta vaikutti todella kiinnostavalta aiheelta jo ennen tutkimuksen aloittamista, ja tutkimuksen myötä olen oppinut siitä paljon. Eläinavusteinen toiminta osoittautui merkitykselliseksi asukkaille ja tutkimus liittyi siinä suhteessa aikaisempien aiheesta tehtyjen tutkimusten joukkoon. Ilahduin tutkijana erityisesti siitä, että tutkimukseen osallistui edes yksi asukas, joka ei ollut erityisen kiinnostunut eläinavusteisesta toiminnasta. Koen, että tutkimuksen näkökulma olisi ilman tämän asukkaan haastattelua jäänyt valitettavan yksipuoliseksi.

Opin tutkimukseni perusteella paljon eläinavusteisesta työskentelystä ja sen mahdollisuuksista. Opin myös, ettei omien mielenkiinnon kohteiden pohjalta voi tehdä olettamuksia. Jos aloittaisin tutkimusta vasta nyt, kehittäisin havainnointiosiota niin, että laatisin havainnoinnin tueksi kaavakkeen havainnoitavista asioista. Tämä helpottaisi varsinaista havainnointia ja lopulta havainnointiosion analysointi olisi täsmällisempää.

Tutkimusta tehdessäni vakuutuin entistäkin enemmän eläin- ja luontoavusteisten menetelmien vaikuttavuudesta ja toimivuudesta. Toivon, että tutkimuksen tilaaja pyrkii vielä enemmän hyödyntämään toimintaympäristönsä mahdollisuuksia ja lisäämään yhteistyötä kotieläintallin yrittäjän kanssa. Lisäresurssien saaminen voi olla haastavaa, ja siksi voisikin olla hyödyllistä kartoittaa paikallisten vapaaehtoisten ja vapaaehtoistoimijoiden hyödyntämismahdollisuuksia.

Pohdin tutkimuksen myötä jatkotutkimusaiheita, ja löysinkin muutamia muun muassa aineiston hankintaan liittyvien keskustelujen myötä. Mielestäni olisi kiinnostavaa tutkia eläinavusteisen toiminnan merkityksellisyyttä, jos Manna-kodeissa työskentelisi ammattimainen eläinavusteisen toiminnan tuottaja ja menetelmiä ja eläimiä olisi käytössä useampia. Lisäksi mietin, miten eläinavusteista työskentelyä voisi hyödyntää esimerkiksi kuntoutuksen tukena tässä vanhusten palveluasumisyksikössä. Pitemmän aikavälin tutkimus voisi

tarkastella eläinavusteisen toiminnan vaikuttavuutta. Tällä hetkellä uutisoidaan paljon muun muassa asiakkaiden lääkitsemisen vähentämisestä vanhuspalveluissa. Lääkkeiden vähentämisen ja esimerkiksi sosiaalipedagogisen hevostai koiratoiminnan yhdistelmän vaikuttavuutta olisi myös mielenkiintoista tutkia.

LÄHTEET

Asumispalvelut ja asunnon muutostyöt. s.a. Sosiaali- ja terveysministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://stm.fi/asumispalvelut-asunnon-muutostyot> [viitattu 6.3.2017].

Eloranta, T. & Punkanen, T. 2008. Vireään vanhuuteen. Helsinki: Tammi.

Filan, S. & Llewellyn-Jones, R. 2006. Animal-assisted therapy for dementia: a review of the literature. *International Psychogeriatric Association* 18:4, 597—611.

Forss, P. & Vatula-Pimiä, M.-L. 2014. Sosiaalinen turva ja hyvinvointi. 5. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Green Care Finland. Green Care. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.gcf Finland.fi/green-care/> [viitattu 17.2.2017].

Hoppania, H-K., Karsio, O., Näre, L., Olakivi, A., Sointu, L. Vaittinen, T. & Zechner, M. 2016. Hoivan arvoiset. Vaiva yhteiskunnan ytimessä. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Ikäheimo, K. 2013. Karvaterapiaa - Eläinavusteinen työskentely Suomessa. 1. painos. Solution Models House.

lakkaiden palvelut. s.a. Sosiaali- ja terveysministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://stm.fi/iakkaiden-palvelut> [viitattu 17.2.2017].

Jokinen, K. 2013. Perhesuhteet ja hyvinvointi. Teoksessa Gerontologia. Toim. Heikkinen, E., Jyrkämä, J. & Rantanen, T., 73

Juujärvi, S., Myyry, L. & Pessa, K. Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa. 2007. Helsinki: Tammi.

Juusola, M. 2016. Terapeuttinen luonto. Teoksessa Vihreä hoiva ja voima, Toim. Suomi, A., Juusola, M. & Anundi, E., 16.

Juva, K. 2016. Muistihäiriöiden tutkimus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.muistiliitto.fi/fi/muistisairaudet/muistihairiot-ja-sairaudet/muistihairioiden-tutkimus/> [viitattu 13.3.2017].

Kahilaniemi, E. 2016. Eläinavusteinen interventio. 1. painos. Eeva Kahilaniemi/Voimatassu Ky.

Karva-Kaverit.fi. Suomen Karva-Kaverit ry. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://suomenkarvakaverit.fi/> [viitattu 6.3.2017].

Kennelliitto. Kaverikoirat tuovat iloa ja elämyksiä. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.kennelliitto.fi/kaverikoirat> [viitattu 7.3.2017].

Keränen, K. s.a. Eläinavusteinen terapia. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://terapiapalvelu-usva.fi/?page_id=33 [viitattu 24.3.2017].

Kivelä, S-L. 2012. Hyviä vuosia. Arvokas ja turvallinen ikääntyminen. Helsinki: Kirjapaja.

Kunnat.net 2015. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluseteli. WWW-dokumentti. 21.8.2015. Saatavissa: <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/hallinto-jarjestaminen-tuottaminen/palveluseteli/Sivut/default.aspx> [viitattu 1.3.2017].

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalv palveluista 28.12.2012/980.

Lorraine, E. 2014. Animal-assisted Therapy: An Exploration of Its History, Healing Benefits, and How Skilled Nursing Facilities Can Set Up Program. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.managedhealthcareconnect.com/article/animal-assisted-therapy-exploration-its-history-healing-benefits-and-how-skilled-nursing> [viitattu 7.3.2017].

Lundell, K. 2013. Koira-avusteisuus – kokemuksia ja ajatuksia Suomesta. Teoksessa Ikäheimo, K. (toim.) Karvaterapiaa. Eläinavusteinen työskentely Suomessa. Solution Models House, 66.

Manna ry. s.a. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.manna.fi/> [viitattu 18.2.2017].

Muistiliitto. 2016. Muistisairaudet. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.muistiliitto.fi/fi/muistisairaudet/muistihairiot-ja-sairaudet/muistisairaudet/> [viitattu 13.3.2017].

Monto, M. 2017. Kehittämispäällikkö. Haastattelu. 15.3.2017. Manna ry.

Niemelä, J. 2008. Talonpoika toimessaan. Suomen maatalouden historia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Palveluseteli. s.a. Sosiaali- ja terveysministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://stm.fi/palveluseteli> [viitattu 2.3.2017].

Portin, P. 2013. Vanheneminen biologisena ilmiönä. Teoksessa Gerontologia. Toim. Heikkinen, E., Jyrkämä, J. & Rantanen, T. 114.

Rappe, E. 2005. The influence of a green environmental and horticultural activities on the subjective well-being of the elderly living in long-term care. University of Helsinki. Department of Applied Biology. Publication no. 24. Academic Dissertation.

Räsänen, R. 2011. Ikääntyneiden asiakkaiden elämänlaatu ympärivuorokautisessa hoivassa sekä hoivan ja johtamisen laadun merkitys sille. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Väitöskirja.

Salmela, J. 2013. Terapeuttisia eläimiä. Teoksessa Ikäheimo, K. (toim.) Karvaterapiaa. Eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki: Solution Models House, 125.

Salmela, J. 2013. Viidakkoportaat. Eläinavusteisen valmentajan opas. 1. painos. Helsinki: Alfa Partners Oy.

Salovuori, T. 2014. Luonto kuntoutumisen tukena. Tampere: Mediapinta.

Sarvimäki, A. & Heimonen, S. 2010. Ikääntymisen, vanhuuden ja vanhusten palvelujen nykytila Teoksessa Vanhuus ja haavoittuvuus, toim. Heimonen, S., Mäki-Petäjä-Leinonen, A. & Sarvimäki, A. 20.

Silver, M. 2016. Mannakodissa mieli lepää. *Nastola-lehti* 22, 1.

Sitra. 2011. Tehostetun palveluasumisen sääntökirja. Verotus. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://media.sitra.fi/2017/02/23070332/Tehostetun_palveluasumisen_saantokirja-5.pdf [viitattu 6.3.2017].

Suomi, A., Juusola, M. & Anundi, E. 2016. Vihreä hoiva ja voima. Helsinki: Voimakirja.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Toimivat vanhuspalvelut. WWW-dokumentti. 8.11.2016. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/ikaantyminen/toimivat-vanhuspalvelut>. [viitattu 6.2.2017].

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2017. Hyvinvointia vanhuuteen. WWW-dokumentti. 20.1.2017. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/ikaantyminen/hyvinvointia-vanhuuteen> [viitattu 8.2.2017].

Vesanen, V. 2016. Eläinavusteinen toiminta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://keteliini.fi/index.php?page=tietoa-aat-stae> [viitattu 15.3.2017].

Vilka H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-Kustannus.

HAASTATTELU- JA HAVAINNOINTILUPA

Haastateltavan/havainnoitavan nimi: _____

Annan sosionomiopiskelija Heidi Espolle luvan haastatella ja havainnoida itseäni.

Haastattelu ja havainnointi liittyvät Manna ry:lle tehtävään opinnäytetyöhön, jossa perehdytään eläinavusteisen toiminnan merkitykseen Mannakodin asiakkaille.

Opiskelija noudattaa tutkimustyön eettisiä periaatteita ja käsittelee tutkimusaineistoa täysin luottamuksellisesti. Opinnäytetyön raportissa ei tulla mainitsemaan haastateltavien nimiä tai muita tietoja, joiden perusteella henkilöllisyys voisi paljastua.

Uusikylä ____/____/2017

Allekirjoitus: _____